

Tohtoriksi naisena, äitinä ja vaimona

Ei ole lainkaan tavatonta, että työelämään kiinnittynyt uranainen pyrkii yhdistämään työn, väitöskirjan teon sekä roolinsa äitinä ja vaimona. Espoon työväenopiston rehtori Tarja Lang teki sen vuosina 2005–2011. Hän haki aiheensa läheltä omaa ihoa ja tutki kansalaisopistojen naisrehtoreita, kansansivistäjänaisia.

LANG PUHUU KANSANSIVISTYKSEN ”näkyttömistä naisista”. Rehtori näkyy yhteisössään aina, mutta Langin mukaan naisrehtoreita myös vähätellään ja sivuutetaan. Omasta kokemuksestaan hän tietää myös sen, että tällaisen johtavassa asemassa olevan virkamielen on hyvä olla myös poliittisesti sitoutunut, sillä se mahdollistaa pääsyn kunnallispolitiikassa niihin piireihin, joissa asioita puhutaan, tehdään linjauksia ja päätöksiä. Sitoutumaton jää helpommin sivuun.

Väitöskirjaansa ”Myyttisestä sankarirehtorista opistoäidiksi ja manageriksi – Sukupuolen näkökulma kansalais- ja työväenopiston johtajuuteen” Tarja Lang luonnehtii feministisen uransa jatkoksi, haluksi kehittää itseä.

– En voisi tehdä tätä työtä suuren opiston rehtorina, jos en tunne vapaan sivistystyön ja naisrehtoriuden taustoja, historiaa, lähtökohtia ja sukupuolisia merkityksiä. Vapaa sivistystyö on ollut naisille oivallinen väylä kehittää itseään myös naisina, hän perustelee.

Ajatuksen väitöskirjan teosta Tarja Lang sai jatko-opintojen loppuvaiheessa, vaikka kiinnostus tutkimukseen virisi jo pro gradun aikoihin vuonna 1995. Kuitenkin vasta, kun Espoon työväenopistossa oli

vuonna 2004 saatu päätökseen organisatorinen uudistus, aikomukseen saattoi tarttua.

Kun tutkimustyö on nyt vuosien ponnistelujen jälkeen ohi, hän myöntää, ettei olisi jaksanut rehtorin työtä ilman tutkimuksen tuomaa toista todellisuutta. Opiston organisaatiouudistus oli johtanut työuupumukseen ja terveyden vakavaan oireiluun.

– Sisu paukahti päälle. En halunnut luovuttaa, vaan aloin purkaa asioita tutkimussuunnitelmaksi. Halusin paikantaa itseni kansansivistyksen pitkässä historiassa. Suomalainen kansansivistäjänainen on raivannut aina paikkansa kovalla työllä ja pyrkinyt tehtävien hoitamiseen uupumattomasti. Näen suomalaiset naisrehtorit talonpoikaisnaisten perillisinä, samanlaisen työkuulttuurin jatkajina. Kaikkiin töihin rohjetaan tarttua.

FLOWN IMUSSA

Tarja Lang kokee tutkimuksen teossa palkitsevimpana mukaan tempautumisen. Sitä kutsutaan myös flow`ksi. Flown saa aikaan tiedonjano, loputon kiinnostus, jossa uusi havainto tai löydös kannattelee eteenpäin kohti kiinnostusta tietää lisää. Prosessi on luova. Flow oli päällä muiden muassa niinä lukuisina varhaisina lauan-

taiaamuina, jolloin hän muun perheen nukkuessa ha-
kautui työhuoneeseensa ja uppoutui työhönsä.

– Tutkimuksenteon imu muutti ajattelua ja lä-
hestymiskulmaa kaikkeen työhön ja elämään. Sain
hyvän ohjauksen, eikä tutkimusryhmän kannustavaa
merkitystä voi yliarvioida, kuvailee Tarja Lang, joka
koki vuosien aikana tutkimusryhmänsä liki toisena
perheenään. Ryhmän jäseniltä sai kannustuksen ja
rohkaisun lisäksi hyviä neuvoja ja tärkeää tietoa aika-
tauluista ja työn jäsentämisestä.

Tutkimusryhmän ulkopuolelta kannustusta tuli
vähemmän.

– Sain päin naamaakin kommentteja, niin naisil-
ta kuin miehiltä, että ”onpas tyhmä tutkimuskohde”.

Keskeistä oli kuitenkin perheen tuki. Tarja Langin
aviomies on tutkija ja ymmärsi, mitä väitöskirjan teke-
minen merkitsee. Perheelle, aviomiehelle ja murros-
ikäiselle tyttarelle, vuodet olivat rankkoja, vaikka se
ymmärsikin sen, että äiti sulkeutuu muilta työhuonee-
seensa ja ilmestyy vasta illallispöytään. Ruokapöydässä
ja saunassa puhe kiertyi useimmiten väitöskirjan asioi-
hin, johonkin taustakirjallisuudesta juuri löydettyyn.

– Arjen pyöritys ei onnistu, jos puoliso ei ole itse-
näinen. Kodin siivoamisen ostimme kyllä ulkopuo-
lelta, sillä tutkimustyötä ei saa koskaan valmiiksi, jos
on kaikkeen sopeutuva, kiltti perheenäiti. Alitajunta
työskentelee tehokkaimmin taukojen aikana ja siksi
tein koiran kanssa ulkoilulenkkejä. Muutuinkin epäso-
siaaliseksi, koska aikaa ystäville ei ole. On myös vuo-
siksi kieltäydyttävä harrastuksista, kulttuurista ja viih-
teestä. Parilta vuodelta kesälomatkin jäivät pitämättä.

Moni väittelijä ihmettelee väitöstilaisuudesta sel-
vittyään, miksi puhelin ei soi. Se ei ole soinnut vuosiin,
koska ystäville ja tutuille ei ole ollut aikaa. Langin ys-
täviä olivat vuosia aulis alasia, raili kilviä ja urpo har-
voja. Hän seurusteli päänsä sisällä tutkimiensa nais-
rehtoreiden, ellien ja almojen, kanssa.

TAKAPAKKIA JA ETENEMISTÄ

Väitöskirjan teko työn ohessa, vaikka virkavapaita vä-
lillä ottaenkin, on etenemistä ja takapakkaa. Vuoropu-
helu tiedeyhteisön kanssa oli Langin kokemuksissa
sahaavaa ja välillä perin turhauttavaa. Kun on kirjoit-
tanut jo paljon pohjatekstiä ja se ei kelpaa, moni saat-
taa jättää siinä vaiheessa sikseen.

– Jokainen takapakki on tyrmäävä. Syntyy pel-
ko, ettei koko tutkimus loppujen lopuksi menekään
läpi. Hain siksi mahdollisimman kriittisiä esilukijoita.
Koin, että väitöskirjan teon järjestelmä ei tue työssä
olevaa tutkijaa, vaan se on tarkoitettu päätoimisille
tutkijoille. Mutta oli vain haavojen nuolemisen jäl-
keen sisuunnuttava. Oli löydettävä omat vahvuudet
ja keskeinen niistä on argumentaatiotaito.

Tutkijan on myös itse oltava itsenäinen ja aktii-
vinen. Kukaan ei tee puolestasi tai ota vastuuta. Va-
paus velvoittaa. Työ- ja perheasiat on tehtävä selväk-
si ja mukavuudenhalusta on luovuttava.

– Askeettisuus ei kuitenkaan saa olla sataprosent-
tista. Kulmat kurtussa puskemisesta ei hyvää seuraa.
Siksi hyvä viini, hyvä ruoka ja hyvä seura ovat antoisia
välitappeja, joista taas lähtee energisenä ja kurinalai-
sesti jatkamaan töitä.

SUKUPOULENSA KIELTÄJÄT

Osa Langin tutkimusaineistosta koostui nykypäivän
kansanopistojen naisrehtoreiden haasteluista. Lang
koki, että naisjohtajat haluavat muokkautua mies-
mäisiksi tai ainakin sukupuolineutraaleiksi, jotta he
olisivat uskottavia tehtävässään, pukeutumista myö-
ten. Moni naisrehtori vakuuttikin sukupuolineutraa-
liutta tavoitellessaan, ettei sukupuolella ole väliä.

– Yhdestä tutkimuksesta poikii aina ajatuksia uu-
siksi. Olisi hyvä tutkia työyhteisöjen ”hankalia naisia”.
Olen persoonana vahva ja näkyvä, siksi käsitykseni
mukaan ”hankalan akan” maineessa. Puhun paljon,
nostan naisten asemaa esille, kun eri nostattaviin ti-
laisuuksiin halutaan vain miehiä puhujiksi, kuvailee
sukupuolestaan rehtorina tietoinen Tarja Lang.

Lang uskoo oman tutkimuksensa merkitykseen ja
hyötyyn kansalaisopistokentässä.

– Tutkimus on meille kaikille yhteinen. Haluan
jakaa sen kaikkien kanssa, jotka haluavat nyt ja tule-
vaisuudessa kehittää vapaata sivistystyötä ja hakea
sille suuntaa, hän sanoo.

Pakko jäädä miettimään, olisiko myös tuo ”jakaa
kaikkien kanssa” ja ”meidän tutkimus” ainakin osin
sukupuolisidonnainen ajattelutapa.

Tarja Lang väitteli 22.1.2011 Helsingin yliopistossa.